

УДК 37.018:783 (477.44) “18/19”

Нінель Сізова

**РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНИХ КУРСІВ І КУРСІВ ЦЕРКОВНОГО СПІВУ
В ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ ХОРОВОЇ КУЛЬТУРИ ВІННИЧЧИНИ
НА МЕЖІ ХІХ–ХХ СТОЛІТЬ**

У статті досліджено діяльність педагогічних курсів та курсів церковного співу, що були організовані на Вінниччині наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття за зразком київських літніх курсів. Розглянуто особливості методу викладання та визначено місце церковного співу в навчанні у церковно-приходських школах. Охарактеризовано основні дидактичні методи роботи курсів у Браїлові, Хмільнику, Тульчині, Соболівці.

Ключові слова: хорова культура Вінниччини, педагогічні курси, церковний спів, церковно-приходські школи, хоровий спів.

Нинель Сизова

**РОЛЬ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КУРСОВ И КУРСОВ ЦЕРКОВНОГО ПЕНИЯ
В ПРОФЕССИОНАЛИЗАЦИИ ХОРОВОЙ КУЛЬТУРЫ ВИННИЧИНЫ
НА РУБЕЖЕ ХІХ–ХХ ВЕКОВ**

В статье исследована деятельность педагогических курсов и курсов церковного пения, которые были организованы в Винничине в конце ХІХ – начале ХХ века по образцу киевских летних курсов. Рассмотрены особенности метода преподавания и определено место церковного пения в обучении в церковно-приходских школах. Охарактеризованы основные дидактические методы работы курсов в Браилове, Хмельнике, Тульчине, Соболевке.

Ключевые слова: хоровая культура Винниччины, педагогические курсы, церковное пение, церковно-приходские школы, хоровое пение.

Ninel Sizova

**THE POSITION OF PEDAGOGICAL COURSES AND COURSES OF CHURCH
SINGING IN THE PROFESSIONALIZATION OF THE CHORUS CULTURE OF
VINNYTSIA REGION AT THE BETWEEN THE XIX-TH AND XX-TH CENTURIES**

The article deals with the activity of pedagogical courses and courses of church singing in Vinnytsia region at the end of the 19th and the beginning of the 20th century. The need for such courses was due to the great attention of the clergy to the development of church education in Vinnytsia region. Drawing on existing research and materials contained in the State Archives of Vinnytsia region, author of the article to reveal the role of pedagogical courses and courses of church singing organized in Vinnytsya by the model of Kyiv summer courses, in the professionalization of the choral culture at the end of the ХІХ – early ХХ century. Pedagogical courses allowed to prepare the corresponding personnel, since neither the graduates of the seminary nor the graduates of the spiritual schools could satisfy the demands of the primary educational institutions in the organization of choir collectives. The purpose of the summer courses of church singing was to familiarize low-educated teachers of elementary folk schools, church parochial schools, as well as those who have the right to a teacher's degree, with the best ways of teaching church singing, with elementary notions of music theory, with the initial skills of playing the violin.

The features of the method of teaching, the main provisions, the program of courses, musical works, manuals used by the course teachers were considered. The course program covered the work of a unanimous and multi-voiced church singing. The basic information about practical classes on unanimous singing, in which they worked at the all-night and liturgy of Ioann Zlatoustiy, Vasyliy

Velykiy and the liturgy of pre-consecrated gifts were given. In particular, they worked on the “Bless the soul of my Lord” (Kyiv chant “Blahoslovy dushe moya Hospoda”) from the all-night work, “Lord summoned” (“Hospody vozzvakh”) to eight voices, Sunday stykhyars, etc. The place of choir performance and church singing in the course of work is separately defined, and their influence on the teaching of church singing in church parish schools is also explored, taking into account the experience of the courses in Kyiv. The activity of pedagogical courses and courses of church singing in Brailov, Khmilnyk, Tulchin, Sobolevka, Velykiy Mechtny is considered. The system of organization, activity and direct organization of choir collectives at such courses is described.

The level of education of students of pedagogical courses and courses of church singing, in terms of the number of successfully passed examinations, educational training, is analyzed.

The influence of organization of teaching on the basics of choral singing of teachers of church parish schools and folk schools at the summer courses on laying the professional foundations of choral life in Vinnitsa region is determined.

Key words: *choral culture of Vinnytsya region, pedagogical courses, church singing, church parish schools, choral singing.*

Провідні принципи хорового мистецтва Вінниччини, як й інших регіонів України, у другій половині XIX – на початку XX століть формувались у кількох галузях культурної діяльності, серед них однією з найвпливовіших була діяльність церковних навчальних закладів та різних курсів.

Питання висвітлення діяльності таких осередків у різних регіонах України, дослідження проблем богослужбового хорового виконавства в історико-культурному контексті певною мірою розкриті у дисертаціях Л. Руденко [13] та Н. Калущої [2]. Значну увагу хоровому виконавству та розкриттю взаємозв'язку організації курсів із розвитком музичної культури приділив у своєму дослідженні музичного життя Волині 20–30-х років XX століття П. Шиманський [15].

Дослідження музичної культури, хорової творчості та освіти Вінниччини перебуває лише на початковому етапі. Зокрема, вплив католицької духовної культури на музичне життя Вінниччини, проблеми католицької освіти розкриті у дослідженні С. Іскри [1], окремі положення, що стосуються хорового мистецтва, висвітлені у дисертації Т. Черкашиної [14].

Мета статті – спираючись на дослідження і матеріали, що містяться у Державному архіві Вінницької області, розкрити роль педагогічних курсів і курсів церковного співу, організованих на Вінниччині за зразком київських літніх курсів, у професіоналізації хорової культури краю наприкінці XIX – початку XX століття.

Наприкінці XIX століття на Вінниччині не було навчального закладу, який би на постійній основі виховував педагогічні кадри. Вчителями часто ставали випускники семінарій, а випускниці духовних училищ, зокрема Тульчинського єпархіального училища, отримували елементарні педагогічні навички під керівництвом викладачів дидактики в зразкових школах, влаштованих при училищах. Невелику практику вчительства мали й випускниці Браїлівської двокласної школи, влаштованої при жіночому Браїлівському монастирі. Там само існувала й недільна школа для дорослих, де уроки часто проводили вихованки монастирського училища. Проте ні випускники семінарії, ні випускниці духовних училищ не могли задовольнити запити початкових освітніх закладів щодо організації хорових колективів. Ситуація була подібною в усіх губерніях. Саме тому церковна влада почала влаштовувати літні педагогічні курси церковного співу для вчителів народних училищ при Київському товаристві грамотності. Було розроблено програму таких курсів, яку згодом поклали в основу літніх курсів у різних єпархіях.

Метою літніх курсів церковного співу було ознайомлення малопідготовлених викладачів початкових народних училищ, церковно-приходських шкіл, а також тих, хто має право на вчительське звання, “а) з найкращими способами навчання церковному співу; б) з елементарними поняттями теорії музики; в) з метою привчання до гри на скрипці” [3, с. 98]. Напочатку курси для вчителів Київської, Подільської і Волинської губерній влаштовували в Києві під час літніх канікул у сільських школах. Навчання учителів тривало півтора місяця. Для практичних занять спеціально для слухачів курсів організовували хори з учнів київських міських приходських училищ. Після закінчення курсів і складання іспитів слухачам видавали свідоцтва.

Програма курсів охоплювала роботу над одноголосним і багатоголосним церковним співом. Окрім теоретичних відомостей, слухачі курсів вивчали літературу нотних книг богослужбового співу, обіход церковний нотного співу, ірмологій, октоїх, стихіар, скорочений обіход нотного співу.

На практичних заняттях з одноголосного співу працювали над всенощною і літургіями Іоанна Златоустого, Василя Великого та літургією попередньо освячених дарів. Зокрема, зі всенощної працювали над “Благослови, душе моя, Господа” (київського розспіву), “Господи воззвах” на 8 гласів, недільним стихирами та ін. Одноголосні розспіви вивчали за посібником Потулова.

Під час роботи над три- і чотириголоссям використовували посібники Потулова, а також аранжування М. Георгієвського, Ломакіна, Львова, Турчанінова.

За свідченнями Климента Скальського, у 1887 році на курсах церковного співу в Києві навчалося 90 слухачів. Хоровий спів викладав Карасєв, а гру на скрипці – Шуммер [11, с. 972]. Усіх слухачів було розділено на дві групи. Молодша група, складаючись із тридцяти слухачів, які абсолютно не були ознайомлені зі співом, готувалася лише до викладання співу в школі. Старша група, що охоплювала шістдесят учителів, вивчала спів у такому обсязі, щоб навчитися працювати регентами та організовувати хорові колективи. Крім вивчення хорових творів, вчителі навчалися хоровому аранжуванню, вивчали порядок церковних служб.

Під час випускних іспитів слухачів молодшої групи курсів екзамєнували зі співу “на гласи без нот, за церковним обіходом і нотами круглої системи і за використанням скрипки при піснеспівах” [11, с. 974]. Успіхи слухачів К. Скальський називає вражаючими: “Прибувши до Києва без будь-яких знань зі співу та музики, вчителі та вчительки у півтора місячний термін настільки ознайомилися з гласами, октоїхом, скороченим обіходом, обіходом круглої ноти, теорією музики і грою на скрипці, що сміливо й без утруднень можуть продовжувати на місці свою самоосвіту в отриманому напрямку» [11, с. 974]. Випускники старшої групи співали на один-чотири голоси, а також оркестром з 25-ти скрипок зіграли задостойник “О тебе радується”.

У цих київських курсах узяли участь лише троє учителів з Поділля, проте іспит витримала тільки одна вчителька. Водночас, К. Скальський зауважив, що церковний спів є дуже важливим засобом морально-релігійної освіти, а його роль на теренах краю важлива особливо, адже “Подолія наповнена католиками, які усіма способами, усіма силами, між іншим і всенародними співами, стараються залучити на свою сторону православне населення” [11, с. 977]. Як бачимо, католицизм залишався сильним конкурентом православ'ю і наприкінці XIX століття, хоча 1866 року було остаточно припинено діяльність Кам'янець-Подільської семінарії та Олександр II скасував і Кам'янецьку дієцезію. Якщо римо-католицькі парафії ще були, але в дуже незначній кількості, на Вінниччині, то їх парафіяльні школи функціонували нелегально. Звичайно, спів у цих школах не викладали, а навчали польської і латинської мов, катехізису, міністратурі при вівтарі тощо. Проте православне духовництво остерігалось й цього, стараючись усіма можливими способами чинити опір. Як зазначила Н. Рубльова, паства римо-католицької церкви “відзначалася високим ступенем релігійності, згуртованості навколо костьолів, дисциплінованості, відданості своїм духовним наставникам. Та її частина, що належала до елітарних прошарків населення – великих землевласників, аристократів, підприємців, урядовців, інтелігенції, – служила надійною опорою своїй Церкві, надаючи їй всебічну допомогу” [12, с. 316]. Далі дослідниця звернула увагу й на те, що “римо-католицьке духовенство становило зовсім нечисленну групу, проте його вплив і авторитет були незрівнянно більшими, а коло обов'язків не обмежувалося суто пастирськими функціями. Досить часто ксьондз був лідером не тільки у своїй парафії, а й у всьому селі, а його садиба перетворювалася на центр громадського і культурного життя, замінюючи собою водночас школу, бібліотеку, медпункт, адвокатську контору тощо” [12, с. 315]. Саме тому в багатьох архівних документах натрапляємо на рекомендації щодо протидії католикам усіма можливими засобами, поміж яких церковному співу як засобу потужного морально-релігійного впливу надано особливого значення.

Через широке залучення усіх верств населення до православного співу церковна влада вважала за можливе протидіяти не лише католикам, а й іншим іновірцям. К. Скальський

констатвав, що “Подолія в середовищі своєму має штундистів, у яких спів відіграє також дуже важливу роль. У ній, нарешті, є й розкольники, що вихваляються своїм старим, неспотвореним наспівом” [11, с. 977].

За відсутності необхідної кількості кваліфікованих педагогічних кадрів і за зразком київських літніх курсів церковного співу Училищна рада при св. Синоді Подільської єпархії також почала влаштовувати короткотривалі педагогічні курси і курси церковного співу. Так, за пропозиції голови Брацлавського відділення Єпархіальної училищної ради, законовчителя Немирівської гімназії протоієрея Цопова у липні 1890 року педагогічні курси та курси церковного співу влаштували у м. Тульчин на базі чоловічого духовного училища. Викладачем церковного співу на курсах був учитель Немирівської гімназії Володимир Михневич [10]. Слухачами курсів стали п'ятдесят псаломників, учителів церковного співу та осіб, які претендували на вчительство¹. Заняття і побут слухачів були чітко організовані. Усі вони проживали в гуртожитку чоловічого духовного училища, де вранці та ввечері харчувалися. Вранці були так звані вірцеві заняття з хлопчиками церковно-приходських шкіл Тульчина, при чому уроки проводили як викладачі, так і слухачі курсів. Увечері займалися вже виключно зі слухачами курсів за окремими навчальними дисциплінами (Закон Божий, російська мова, слов'янська мова, педагогіка і церковний спів). Як і на київських курсах, окрім хорового виконавства, слухачі отримували уроки гри на скрипці. Створений зі слухачів курсів хор співав під час недільних і святкових богослужінь.

Педагогічні курси були зорганізовані 1893 року й у містечку Хмільник Літинського повіту на базі Мазурівського народного училища і на них викладали вчителі народних училищ з різних містечок. Навчальними предметами були Закон Божий, російська мова і чистописання, церковнослов'янська мова, арифметика, практичне бджільництво. Церковному співу навчав колишній викладач Подільської духовної семінарії і Кам'янецького жіночого духовного училища, священник Григорій Снятинський [4]. Слухачами курсів стали сорок учителів шкіл повіту. Церковний спів вивчали у двох напрямках – теоретичному і практичному. Післяполуденні заняття були Щодня присвячені репетиції хору слухачів курсів.

З ініціативи Літинського відділення Училищної ради педагогічні курси знову діяли у містечку Хмільник і з 20 травня до 1 липня 1896 року. За даними статистики, на курси прибули п'ятдесят шість осіб: тридцять вісім учителів, сім учительок, два псаломники і дев'ять вільних слухачів. Церковний спів знову викладав о. Григорій Снятинський [9].

Про особливості випускного іспиту слухачів курсів можна скласти уявлення на основі розповіді про екзамен з церковного співу вихованців церковно-вчительських курсів у Кам'янці-Подільському в 1898 році. Іспит відбувався завжди публічно за участі великої кількості церковного та світського керівництва. Влітку 1898 року іспит складали сто п'ять слухачів [8]. Напочатку хор слухачів курсів проспівав гімн святим Кирилу і Мефодію. Потім Його Преосвященство Іриней почав екзаменувати окремих випускників, які співали на його вимогу соло “Господи воззвах” звичайним наспівом, “Бог Господь” та ірмос недільний першого і другого гласів. Далі однорідний чоловічий хор слухачів співав під керівництвом одного з них на вибір Його Преосвященства Іриней “Господи воззвах” на перший глас за знаменним розспівом, а також стихири, тропарі та ін. Кожний зі слухачів курсів продемонстрував майстерність диригента, керуючи виконанням наспівів у гармонізації Архангельського, Смоленського і Главача. Подібним чином були проєкзаменовані й учасниці жіночого хору. Під час екзамену всім випускникам також задавалися теоретичні питання про розспіви, різницю між ними, про їх переклад і гармонізацію в творчості російських композиторів, про побудову гам, інтервали тощо. Закінчився іспит співом мішаного хору, який виконав кант “О, храм Господень” зі збірки Архангельського, а також патріотичні й народні пісні зі збірок “Сільський хор” і “Російський хор”.

Священник В. Коцюбинський, з дозволу єпархіального керівництва, влаштував курси суто церковного співу в с. Козинцях Вінницького повіту з 23 травня до 23 червня 1896 року. Влітку 1897 року короткотривалі педагогічні курси і курси церковного співу були організовані у

---

¹Окремо вказано, що ще одна вчителька прослухала тільки курс співу, тому загальна кількість слухачів становила 51 особу

м. Вінниця для вчителів однокласних церковно-приходських шкіл та шкіл грамоти Вінницького, Літинського і Летицівського повітів [5]. На заняття, що їх проводили на базі місцевої двокласної школи, прибуло п'ятдесят два слухачі. Система організації курсів була стандартною. Для практичних навичок викладання було створено взірцеву школу, де проводили уроки й викладачі, й курсанти. Щодня пополудні відбувалися заняття хору слухачів курсів. Слухачі курсів церковного співу вивчали, зазвичай, також методики усіх навчальних дисциплін церковно-приходських шкіл, а також ознайомилися з ремеслами.

Цього ж року подібні курси на Вінниччині діяли у Тульчині, Соболівці, Великій Мечетні. Загалом курсами скористалися вчителі усіх дванадцяти повітів Подільської єпархії. Так, лише у Тульчині підвищили на курсах кваліфікацію шістдесят вісім осіб, серед яких були не лише вчителі, а й вільні слухачі. Окремо курс церковного співу пройшли диякон і селянин, котрі викладали спів у місцевих церковних школах.

Про необхідність подібних курсів свідчить аналіз рівня освіти слухачів педагогічних курсів і курсів церковного співу. Так, серед курсантів у Тульчині було дванадцять осіб, які навчалися в духовних училищах, але не закінчили їх повного курсу; тридцять три особи були вихованцями нижчих світських навчальних закладів (прогімназій, міських та сільських двокласних училищ); дванадцять осіб закінчили однокласні міністерські училища, а ще одинадцять – лише однокласні церковно-приходські школи [6, с.792]. Слухачі курсів у Соболівці (сто чотирнадцять осіб) були переважно вихованцями однокласних церковно-приходських та міністерських шкіл. Украй низький рівень підготовки вчительських кадрів міг лише дещо поліпшитися за рахунок літніх курсів, тому з особливою гостротою наприкінці XIX століття постало питання організації спеціального навчального закладу, який готував би вчителів на постійній основі. З 1903 року це завдання почала виконувати Вінницька церковно-учительська школа, куди приймали після закінчення повного курсу двокласної вчительської школи осіб п'ятнадцяти-сімнадцяти років. Випускники школи були зобов'язані працювати вчителями у церковно-приходській або двокласній учительській школі протягом п'яти років [7]. Надалі центром підготовки майбутніх фахівців стала учительська семінарія, при якій на постійній основі функціонував хор з вихованців закладу та учнів зразкового училища.

Отже, незважаючи на певні недоліки у системі організації таких курсів, загалом можна констатувати факт поліпшення на Поділлі стану церковного хорового виконавства на початку XX століття. Літні курси для вчителів і псаломників, заохочення вчителів, священників і псаломників до організації церковних хорів у сільських приходах, поліпшення матеріального стану церковно-приходських шкіл, діяльність учительської семінарії дали плідні результати у галузі розвитку хорового виконавства й закладання професійних основ хорового музикування на Вінниччині.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іскра С. І. Соціокультурна діяльність Римо-католицької Церкви у контексті духовної культури Поділля: дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 26.00.01 "Теорія та історія культури" / С. І. Іскра – Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка. – Львів, 2010. – 208 с.
2. Калущка Н. Б. Мистецька діяльність Олександра Кошиця в контексті музики XX сторіччя: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 "Музичне мистецтво" / Н. Б. Калущка. – НАН України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського – Київ, 2001. – 21 с.
3. Подольские епархиальные ведомости. – 1887. – № 9. – 23 февраля. – С. 27–104.
4. Подольские епархиальные ведомости. – 1893. – № 23. – 5 июня. – С. 405–407.
5. Подольские епархиальные ведомости. – 1897. – № 29. – 20 июля. – С. 760–764.
6. Подольские епархиальные ведомости. – 1897. – № 30. – 26 июля. – С. 790–792.
7. Подольские епархиальные ведомости. – 1903. – № 31. – 16 августа. – С. 857–862.
8. Подольские епархиальные ведомости. – 1898. – № 31–32. – 16 августа. – С. 857–862.
9. Подольские епархиальные ведомости. – 1896. – № 33. – 20 августа. – С. 790–791.
10. Подольские епархиальные ведомости. – 1890. – № 42. – 2 сентября. – С. 965–970.

11. Подольские епархиальные ведомости – 1887. – № 43. – 4 сентября. – С. 969–977.
12. Рубльова Н. С. Ліквідація в Україні ієрархії Римо-католицької церкви (кінець 1917–1937 рр.) / Н. С. Рубльова // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2000. – № 2/4. – С. 313–330.
13. Руденко Л. Г. Роль Києво-Могилянської та Духовної академії у розвитку хорового мистецтва України (за матеріалами їх нотозбірні): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 “Музичне мистецтво” / Л. Г. Руденко. – НАН України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського – Київ, 2010. – 20 с.
14. Черкашина О. В. Театр опери та балету і Державна консерваторія у Вінниці як феномени національної культури першої половини ХХ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 26.00.01 “Теорія та історія культури” / О. В. Черкашина. – Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. – Київ, 2012. – 16 с.
15. Шиманський П. Й. Музичне життя Волині 20–30-х років ХХ століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 “Музичне мистецтво” / П. Й. Шиманський. – Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського. – Київ, 1999. – 16 с.

REFERENCES

1. Iskra, S. I. (2010), “Socio-cultural activity of the Roman Catholic Church in the context of the spiritual culture of Podillya” The dissertation of the candidate of art studies. Specials 26.00.01. “Theory and history of culture”, Mykola Lysenko Lviv National Musical Academy, Lviv, 208 p. (in Ukrainian).
2. Kalutska, N. B. (2001), “The artistic activity of Alexander Koshits in the context of music of the 20th century”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Art Studies), 17.00.03, M. T. Rylsky Institute of Art Studies, Folklore Studies and Ethnology, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 21 p. (in Ukrainian).
3. *Podol'skie eparchial'nye vedomosti* [Podolsk diocesan lists] (1887), no. 9, February 23, pp. 27–104. (in Russian).
4. *Podol'skie eparchial'nye vedomosti* [Podolsk diocesan lists] (1893), no. 23, June 5, pp. 405–407. (in Russian).
5. *Podol'skie eparchial'nye vedomosti* [Podolsk diocesan lists] (1897), no. 29, July 20, pp. 760–764. (in Russian).
6. *Podol'skie eparchial'nye vedomosti* [Podolsk diocesan lists] (1897), no. 30, July 26, pp. 790–792. (in Russian).
7. *Podol'skie eparchial'nye vedomosti* [Podolsk diocesan lists] (1903), no. 31, August 16, pp. 857–862. (in Russian).
8. *Podol'skie eparchial'nye vedomosti* [Podolsk diocesan lists] (1898), no. 31–32, August 16, pp. 857–862. (in Russian).
9. *Podol'skie eparchial'nye vedomosti* [Podolsk diocesan lists] (1896), no. 33, August 20, pp. 790–791. (in Russian).
10. *Podol'skie eparchial'nye vedomosti* [Podolsk diocesan lists] (1890), no. 42, September 2, pp. 965–970. (in Russian).
11. *Podol'skie eparchial'nye vedomosti* [Podolsk diocesan lists] (1887), no. 43, September 4, pp. 969–977. (in Russian).
12. Rublieva, N. S. (2000), Liquidation in Ukraine of the hierarchy of the Roman Catholic Church (end of 1917–1937 years.), *Z arkhiviv VUCHK–GPU–NKVD–KHB* [From the archives of the VUCHK–GPU–NKVD–KGB], no 2/4, pp. 313–330. (in Ukrainian).
13. Rudenko, L. G. (2010), “The role of the Kyiv Mohyla Academy and the Spiritual Academy in the development of choral art in Ukraine (based on their notebooks)”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Art Studies), 17.00.03, M. T. Rylsky Institute of Art Studies, Folklore Studies and Ethnology, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 20 p. (in Ukrainian).
14. Cherkashyna, O. V. (2012), “Theater of Opera and Ballet and State Conservatory in Vinnytsa as the phenomena of national culture of the first half of the XX century”, Thesis abstract for Cand.

- Sc. (Art Studies), 26.00.01, National Academy of Cultural and Arts Management, Kyiv, 16 p. (in Ukrainian).
15. Shymansky, P. Y. (1999), "Musical life of Volhynia of 20–30th years of the twentieth century", Thesis abstract for Cand. Sc. (Art Studies), 17.00.03, P. Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine, Kyiv, 16 p. (in Russian).

УДК 78.147:784

**Василь Бокоч
Ольга Тринько
Олексій Шпортко**

**ДО ПРОБЛЕМИ ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЕСТРАДНОГО ВОКАЛІСТА:
ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

У статті окреслено ряд проблем, пов'язаних із виконавською діяльністю вокаліста, завданнями якого є вміння правильно дихати, домогтися чіткого артикулювання, відтворювати ритмічну та інтонаційну сторону композиції. Виокремлено питання, пов'язані з передачею художнього образу в потрібній вокальній манері, сценічним оформленням та дотриманням технічних аспектів виконавського процесу. Запропоновано використання копіngu, який служить адаптивним механізмом, що підтримуватиме стан емоційної рівноваги, впевненість у власних силах та сприятиме нормалізації професійної музичної діяльності.

Ключові слова: вокаліст, стрес, стресостійкість, виконавство.

**Василий Бокоч
Ольга Тринько
Алексей Шпортко**

**К ПРОБЛЕМЕ ИСПОЛНИТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЭСТРАДНОГО
ВОКАЛИСТА: ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ**

В статье обозначены ряд проблем, связанных с исполнительской деятельностью вокалиста, задачами которого является умение правильно дышать, добиться четкого артикулирования, воспроизводит ритмичную и интонационную сторону композиции. Выделены вопросы, связанные с передачей художественного образа в нужной вокальной манере, сценическим оформлением и соблюдением технических аспектов исполнительского процесса. Предложено использование копинга, который служит адаптивным механизмом, будет поддерживать состояние эмоционального равновесия, уверенности в собственных силах и способствовать нормализации профессиональной музыкальной деятельности.

Ключевые слова: вокалист, стресс, стрессоустойчивость, исполнительство.

**Vasyl Bokoch
Olha Trynko
Oleksii Shportko**

**TO THE PROBLEM OF EXECUTIVE ACTIVITY OF THE ESTABLISHING
VOCALIST: THE PSYCHOLOGICAL ASPECT**

The most important part of the performance is the concert. However, not all have the required level of stress resistance, which would not affect the overall level of sound work. Similar requirements must be put forward by all performers, but if you talk about pop vocalists, then insufficient